

૨૭૮૦

આશક માશુક ને સ્ત્રી ચરીત્ર.

વાને

ઇનશાયે નવરતનનો તરબુસો

એક કાબીલ હુન્દ કપીના મદદથી ગુલશાહીમાં પ્રેસો.

ખાખ સાતમે

મુખ્ય.

ગુલામચલી ગુલામ હુસેન

બેંડી બખ્તર.

“કાશીદ મુખ્ય” પરસમાં છાપયું છે.

અખારત રંગીનની સહુ પર મહેરથી આગાહી કરવી

કીમત આખી કીતાબની રૂપીઆ સવા બે.

મીસરા.

ધર જ્યાં સામને ઝોર હમસે બુલ્યા નહીં ગયા.
ધર હમારો સામે બલયો પગ હું ઝોલવી શક્યો નહીં.
લેકીન શું દણીકું કીયા કરે !
કહેવત છે કે કરમમાં જે લખેલું હોય તે થયા વીના રહે નહીં.

અસાર.

. આદમીકું વ લેકીન આઘ માહગુર,
આહીએ ઇસ કદર તો અકલો શકિર.
કે નો દેએ કહીં નશીમો ફરાજ,
જહાં સમજકર ચલે વો બંદ નવાજ.
ઝોર કહીંસે ખુદ નો હાથ આએ,
બાલ મખીકું દેખકર આએ.

તરજુમો-માણસને એટલી સમજાયુ તો જરૂર રહેતી જે
હમે કે જુઆ ઉચું હોય તોઆં સંભાલીને ચાલે. અને ખાવાનું
હોય તો કચરો વગેરેના સંભાલ રાખે.

નકલ.

નકલ છે કે એક મુરખ સવપનામાં સ્વપ્નતાનને જોયો અને
તેની દહાડી પકડીને એક જોરથી એવો તમાચો માર્યો કે તેના
વહેમમાં બાળે તે તરફડી ગયો હોય. અને જડપથી બોલ્યો કે
ઓ નાપાક પાપી તેં આ દહાડી એના પાસતે લાંબી રાખી છે કે
માણસોને સીધે રસતેથી ઉલટો રસતો દેખાડે, એટલે માણસ
સારું કામ કરતો હોય તેના મનમાં વહેમ નાંખી તેનાથી ખુરાજ
કામ કરાવે કે ? ઓ ચંડાલ આજ તું મને મર્યો છે હવે તું મારા
હાથમાંથી છુટીને કીંઆ જશે. એમ કહીને ફરીથી તેની દહાડી
વહેમમાં પકડી એક બીજો તમાચો જડપથી કે તેના દુખથી તે
મુરખની આંખ ઉગડી ગઈ. તો શું થયું છે કે પોતાની દહાડી
પોતાના હાથમાં પકડેલી છે અને જે તમાચા સવપનામાં માર્યા
હતા તેથી બે બાજુના ગાલો સુજી ગયા હતા આ તમાચો જોઈ
પોતાના મનમાં ખીસવાનો યત્ન કેહેવા લાગો કે કહેવત છે કે
જેવી કરતી તવી ભરતી.

શેર.

સચ હેય માહથુર આજતક ઇનસાન,

હેઠ ગીરફતાર શીતરને શેષતાન.

ખર છે કે મનુસય વેહમમાં આજ દહાડા સુધી શેષતાનના
માથે દોષ મુકી પોતે ખરાય થતા જાય છે.

નકલ.

નકલ છે કે એક ઘોડસવાર સાંજ પડી જવાથી કોઈ ધરમ
સાલામાં પોતાનો ઉતારો કીધો. અને નોકરને કહીયું કે આ
મુરખ, સાંભલવા પરમાણે આ દેશના ચોર, ચોરી કરવામાં માહટા
હુશીઆર છે. માટે એક કામ કરૂં તું મનેથી પગમાં પાકરીને મુઠ
જા હું મારા ઘોડાની પોતે ખબરદારી કરીશ. કેહવત છે કે જેનું
માલ તેની આગલ. આ વાત મુરખ આકર સામલીને કેહવા લાગો
કે, સાહેબ આ શું વાતછે કે તમે આખી રાત ઉઝગરો કરો અને
હું બે ઘોડીઆનો આકર મુખેથી ઉંગ લઉં; નહીં સાચ નહીં,
એતો કદી બનવાનું જ નહીં. માટે ચાલો તમે મુઠ જાઓ હું પો
તાની મેલે ઘોડાની ખબર રાખીસ, તમે કાંઈ ચીંતા રાખસો નહીં.

શેર.

આગર નોકરીમે હો મુજસે કુચુર,

તેર એ જાનઓ હેઠ ખહોત ખેશકર.

“આગર આકરી કરવામાં મારાથી બુલ થાય તો જાણુજો કે
એ કોઈ નકલ છે.” સેકતો તે મુરખના કેહવાથી મુઠ ગયો. પણ
ચોડી રાત ગયા પછી પુછ્યું કે આ આકર, શું કરે છે? આકરે
જવાબ વાલયો કે સાહેબ હમણા મને એવો ધીવાન આવીઓ છે
કે ધરવરે ધરતીને (જમીન) જાન (પાણી) ઉપર કેવી રીતે પીછા
વેછે તની કાંઈ સમજ પડતી નથી. સેક બોલયો કે આ આકર,
મને ઘાસવી લાગે છે કે તારા ધીઆનમાં કોઈ મારું ઘોડું અને
પાણુ સામાન ઉપાડી નહીં જાય. આકરે જવાબ દીધો કે શું તાકત
છે કે કોઈ સામાન ઉપર આંખ ઉપાડી જાસે તો ચીરી નાંકીસ! તમે
જાચીંત થઈને મુઠ જાવ. સેકતો મુઠ ગયો પણ ઉંગ સાની!

ફરી અડધી રાતે ઉઠીને પુછ્યું કે ઓ આકર કીઆ ધયા
 નમાં ખેડાછે આકરે જવાન દીવો કે સાહેબ ઇશવરે આકા
 સને વગર આધારે (યાંયતો) કેમ ઉઘું કીકું હશે? અને
 ઝમીન ઉપર ખીતો મારવાથી તેની મટોડી કીઆં યુમ
 થઈ હમે, હાલ તો હું એ શીકરમાં છું. તે ઘોડસવાર સેઠ
 કહ્યું કે ઓ મુરખ, તારી આવી શીકરમાં કોઈ મારો ઘેડો
 ઉડાવી નહીં, લઈ જાય, અને એમ કરતાં જો તુને ઊંચ આવી
 હોય તો સુખી. આકર ખાતરો કે સાહેબ તમે મેં શીકર રેહ્યો,
 હું પુરવા હુશીઆરી અને ચોકસીથી ખસેલો છું. સેઠ તો
 પાછો નચીન થઈને સુઈ ગયો, પણ ઘોડાની શીકરમાં ઊંચ
 તો ઉઠી ગયલી એટલે ફરીથી રાતના ત્રણ વાગે ઉઠીને પુછ્યું
 કે હે આકર શું ખબર છે? તે નંદર ખાતરો કે સાહેબજી
 હા હીક છું પણ તારું ઉઠના પેટમાં ગોલીઓ ફેગુ ખાંચતો
 હશે? અને કેજાના ઝાડ ઉપર પોતાની મેજે ફત કેમ લાગે
 છે? સેઠ ખાતરો કે એ વીશે તુને શું? તું તારા ઘોડાની
 સાંભાલ ગપ્પજે અને ખીજી વાતોનું શું કરવા ધયાન રાખે છે,
 એમ કહીને સેઠ તો પાછો સુઈ ગયો પરંતુ થયું એટલે
 સવાર થવા આવી તો સેઠ ઉઠ્યો અને આકરને પુછ્યું કે
 ઓ આકર શું ખબર છે? તે અંડાલ ખાતરો કે સાહેબ
 હમણા એ શીકરમાં છું કે ઘેડો તો કોઈ ચોર ચાલાકી
 કરી લઈ ગયો અને તેની જીત, લગામ, ખાગીર, વગેરે
 તમાને માથે ઉચકી પડશે અથવા નહીં તો મને તઈને
 ચાલવું પડશે. ઘોડસવાર (સેઠ) આ વાત તે હુઆ આકરની
 સાંભલીને ધયારામને દમમાજ ખાતરો કે ઓ અંડાલ, તારું નખોદ
 જાય, ચાલ મુરખ, મારા સાંભેથી દુર થા હું ખીજો કોઈ
 આકર હુશીઆર, ચાલાક, ચતુર, જે અંગરેજી, યુજગતી
 બજેલો હશે તેને રાખીશ. અરે હજમ જરા વીચાર તો
 કર કે જેનુ આવુ અરખી ઘોડુ જતું રહે તેના આંખે
 અંધાર કેમ નહીં ફરી વલે હાલ! આવી ચાલતો ઘોડો હવે
 મને કીઆં મલશે, અરે મુઝી નખોદ વલયો, બલયો તારો

ધીઆન અને બલયો તારો વીચાર, અને ધીક છે તુને કે
તારી બેઠંગી શીકરમાં મારા અરખી ઘોડાને બોધ દેવા.

અચાર.

ગરજ ઉસ નફરકો સભુને ગધા,

અગાડી પીછાડીસે આકર કહા.

વલે ખરકે પીટેસે માહજુર કખ,

સુના હયે કે બનતા હયે ઘોડા અજબ.

અંતે તે ગધેડા આકરને બધા જણ મલીને ધુ, ધુ,
કરયા અને આસડા મારવા લાગા પણ એવું કાંઈએ
સાંભલયું છે કે ગધેડાને ઠાકવાથી ઘોડું થાય છે ? ગધેડા
તે ગધેડોજ.

નકલ.

નકલ છે કે એક મુરખ ઘોડી ઉપર બેસી ધાંસની
ગાસડી પોતાના માથે રાખી ટુમક, ટુમક, કરતો જતો હતો
તેની આવી મુરખાઈ જોઈને એક માણસે બોલયો કે ભાઈ
તું ઘોડા ઉપર તો બેસેલો છે પણ ધાંસની ગાસડી તે તારા
માથે શું કરવા ઉપાડી છે.

શેર

અજબ તુભી આહમક હયે ચોર ગાઉદી,

કે એ ધાંસ ઘોડેપે કીયું રખ ન લી.

“અજબ તરેહનો તું મુરખ છે કે આ ધાંસ ઘોડા ઉપર
કેમ નથી રાખ્યો” એ વાત તે અંડાલ સાંભલીને બોલયો કે ભાઈ
હું મુરખ નથી, પણ તુ મુરખ છે. અરે એક તો એ ઘોડી
ગાખણુ, અને ખીચું હુ તે ઉપર બેસેલો અને ઉપરથી
ધાંસની ગાસડી રાખસ તો એ બાપડી કેમ ચાલી શકે ?
અને શું મરી નહી જાય ?

અખ્યાત.

એ સુનકર કહા ઉસને હંધ વાકધ,

તું દાગા સહી મંધ હેધ નાદાન સહી.

જહાં આઈસે આહમક હો માહતુર લોગ,
વહાં અકલસે કીઆ હો મસરર લોગ.

“માગુસે બોલયો કે ખરી વાત છે કે હું મુરખ અને
દુંદાહયો છે.” માહતુર કહે છે કે જુઆં સવના મુરખ હોય
તીઆં દાહયો માગુસ શું કરે !

નકલ.

નકલ છે કે એક ઘોડાવાલો (લાલો) પોતાના સેઠને ઘોડો
દરયા ઉપર નાહવા સારૂ લઈ ગયો. એકાએક તે ઘોડાનું
પગ ખાડામાં જઈ પડ્યું તો ઘોડો ત્યાં ગોતા ખાવા અને
તરફડા ખાવા લાગ્યો, લાલો પોતે કુખી નહીં જાય એવી ધાસ
લીધી તે ઘોડાને બચાવી શકીઓ નહીં અને તે ઘોડો
લાલાની મુરખાઈના લીધે દરયામાં કુખી ગયો.

શેર.

જખ નકર આઈસા બે હકીકત હો,
કાધું ન ઘોડા ગરીક રાહમત હો.

“જ્યારે લાલો મુરખ હોય ત્યારે શું કરવા નહીં ઘોડો
કુખી જાય.” છેલ્લે તે અભણ લાલો પોતાના સેઠને જાહેર બોલયો
કે સેઠ સાય, સેઠ સાય, તમારો ઘોડો દરયામાં નાસી ગયો.
સેઠ આ વાત સાંભળીને ધાંધરો ખતી ગયો અને લાલાને
બોલયો કે તે મારી હીરાના મુઠવાલી તજવાર ઉપાડીને આવ
જોઈ કે કીઆં મારો ઘોડો કુખી ગયો છે, જ્યારે લાલો અને
સેઠ અને જણ દરયા કીનારે પુગા ત્યારે સેઠ પૂછ્યો કે
ઓ મુરખ મારો ઘોડો તે કીઆં દુખાડીઓ તે જગા મને
દેખાડ, (ઘોડાવાલો) લાલો એ વાત સાંભળીને પોતા પાસે જે સેઠની
હીરાના મુઠવાલી તજવાર લઈ આવીઓ હતો તે દરીઆમાં
ફેંકીને બોલયો કે જુઓ સાય આ ઠેકાણે તમારો ઘોડો
કુખી ગયો. આ તમારો સેઠ જોઈને બોલયો કે વાહ વાહ
એક તો મારો ઘોડાને દુખાડ્યો અને ખીજ મારી કીમતી
તજવાર પણ મુરખાઈના લેહરમાં સાગરમાં ઉરાડી મેલી. ચંડાલ
જા, તારું કાલુ કર. રીસ તો એવી આવે છે કે તૂને મારી

મારીને ચામડું પણ કહાડી નાંખુ અને તારી બધી મુરખાઈ
અમ ઘણી નીકલી જાય નહીં તો તુને એજ દરવામાં
દુખાડી મારું કે કલેશું મારું ટાઢું થાઈ! એ બે શરમ કોઈ પણ
આવું કામ કરે છે જેવું હમણાં તે કરી દેખાડ્યું હવે મને
ખબર પડી કે તું પાકો મુરખ છે તેમાં કાંઈ ફરક નથી.

અપ્પયાત.

ચલ કહી સામનેસે હટ જાવું,
નહીં તો મારંગા તુજકુ આઈ બદખુ.
હસી દરવામેં યા દુખો દુંગા,
અસપ શમશીરકા ઇવઝ લુંગા,
આખેરશ ઉસ નકરકુ આઈ માહશુર,
કરદીઆ ઉસને નોકરીસે દુર.

ચાલ નહીં તો હું તુને મારી તજવાર અને ઘોડના
બદલામમા મારીશ અથવા દરવામાં દુખાડીસ અંતે તે લાગાને
સેંકે કહાડી મુકયો.

નકલ.

(વારતા) ચાર મુરખાની.

નકલ છે કે એક ઘરડી ભત્રી, દાહી તેમજ સારા ચાત્ર
ચલણની બખરમાં કાંઈ કામ સારૂ નીકળી હતી તેવામાં તે
દોસીને માથે ચડ થવાથી ખુજવવા લાગી, એટલામાં ચાર
મુરખો શમિથી આવતા હતા. તેઓ ચારે શખસોની
આંખ તે દોસીના માથા ઉપર જઈ પડી તો એક જણ
તેઓમાંથી બોલી ઉઠ્યો કે આ ઘરડીએ મને સલામ કીધો
તયારે ખીજાએ કહીયું કે નહીં, તારામાં એટલી બુધી કીઆં
છે એ દોસીએ તો મને સલામ કરી છે. ત્રીજો બોલ્યો
કે ચાલો ચાલો હવા ખાઓ, દોસીએ તો મારા માટે હાથ
ઊપાડ્યું છે તયારે ચોથાએ કહ્યું કે એ ઠીક છે બાપડી
ઘરડીએ સલામ તો મને કરી છે. આ પ્રમાણે ચારે તકરાર
કરતા અંતે તે ચારે અકલના પુરા પોત પોતામાં લડવા, લાગા,
અને એક ખીજાને ગાલો ભસવા લાગ્યા તે આટલા સુધી કે

એ ઠંઠાએ એટલું માહકું રૂપ પકડ્યું કે ત્યાં સેંકડો માણસો આ નવાઈ જેવા બએડો જોવા જોવા થઈ ગયા. ત્યારે તે માણસોમાંથી એક જણે બોલ્યો કે ભાઈઓ તમે અમસયા શું કરવા વડોછો? નજીવી જેવી વાતને આટલું માહકું રૂપ આપવું દાહ્યા માણસનું કામ નથી. મારે તમે જાણો તે દોસી હમણા રસતામાંજ હશે, તેને જઈને પુછો તો અમ ધડી તમારો નીવેડો આવી જશે, એ વાત તે દાહ્યા માણસની પસંદ કરીને તે ચારે અક્કલના થામજા પેલી દોસી આગલ દોડી ગયા અને પુછ્યું કે આ માહડી મા હમો ચાર જણમાંથી તમારો કોનને સલામ ભરી? આ અજાણજા જેવી વાત સાંભળીને દોસીએ પોતાના મનમાં વીચાર્યું કે એ કોઈ મુરખા દેખા વછે. ત્યારે બોલી કે દીકરાઓ, તમારામાં જે માહડો મુરખ હશે તેને મં સલામ કરી છે.

નકલ.

નકલ પેહલી તે દોસીના જવાબમાં—ઉપજા શખરોમાંથી એક મુરખ બોલી ઉઠ્યો કે, માહડી મા મારી મુરખાઈ તો એ છે કે એક દીવસ હું મારા સાસરાને ઘેર ગયો હતો ત્યાં માણસ જમતા હતા ત્યારે મને પાણુ જમવાને કહીયું પાણુ માગ માહમાંથી એવો શખદ નીકળ્યો કે હું માગ ગરીબ ધરથી દાવ રાટલી જમી આવીઓ છું.

શેર.

કુછ નહીં એ હતી આજ ખાનેકી,
ખાત મેરી નહીં બહાનેકી.

મને હમણા જમવું તરી અને હું જુકું તરી બોલતો અંતે મારી સામુજી અને સાજા વગેરે ઘેરના માણસોએ ધણું સમ જાવયું પાણુ મં જે ના કહી તે નહીજ જમયો. અને પછી ત્યાં સુધી ગયો અરધી રાતે હું જાગ્યો ત્યારે મને એવી ભુખ લાગી કે તેથી હું જાણે મરવા પડી ગયો તે વખતે હું દરવાજો ઉગાદી ગુપચુપ બહાર નીકળી ગયો અને બીજા માંગીને પેટ ભરવાનો વીચાર કર્યો, છેલ્લે એ ચાર ધરથી બીક્ષા લેતો લેતો

અંધારામાં મારાજ સસરાના ઘર ઉપર જઈને ભીખ માંગવા લાગે ત્યારે ઘરમાંથી એક ચંબેલી નામની દાસી રાટલીને કટકો લઈ મને આપવા સારું ખાર આવી, મેં તેને જોઈને ઓલખી કે અરે ! આને મારા સાસુજીની દાસી છે અને આ ઘર પણ સાસરાનું છે. આ ચમતકારી બનાવથી હું પાછલ હતો. ગયો તેમ તેમ તે દાસી તો આગલ વધતી ગઈ અને કહ્યું કે ઓ ! ભીખારી તું આ રાટલી શું કરવા નથી લેતો ? પણ મેં કાંઈ તેને જવાબ વાલ્યું નહીં પણ હલુ હલુ પાછલ ખીસતો ગયો તેમ દાસી આગલ આવતી ગઈ, તેટલામાં પછવાડે એક કુવો આવવાથી હું લાગલો તેમાં પડી ગયો મારૂં પડવું હતું કે તે ચંબેલી દાસીએ જીમ પાડી કે દોડો દોડો હાય હાય ! કોઈ ગરીબ ભીખારી ભીખ માંગતાં કુવાનાં પડી ગયો છે, તેને આવીને કોઈ બહાર કહાડો નહીં તો દુખી બાપડો ભીખારી કુવામાં મુંજીઈને મરી જશે. તેના આવા ગોંગાટના સાદ્યી સૂચના આસપાસના માણસો દોડી આવીઆ અને મને કુવામાંથી કહાડીને દીવો લાવીને જોડું અને બોલવા કે અરે, આતો આપણા પાનાચંદ સેઠના જમાઈ છે અરેરેરે એમની રી કમળ ખતી આવી જે ભીખારીના વેષમાં કુવો પુર્યો, ખરેખર દાસીમાં હું તે દહાડે જે ખીસવાનો પડ્યો તે આજ દીન સુધી પાછું સાસરાના ઘર મારૂં મોહકું નથી કર્યું, જો મોહી મા, મારી મુરખાઈ તો આ છે જે મેં કહી સાંભલાવી.

શેર.

ગરબ પીરઝન સુતકે સખ માજરા,
લગી કેહને સદ આફરીન મરહબા.
તરજુમા.

તે દાસી એ બધું સાંભળીને કહ્યું કે શા માત્ર શા માત્ર રંગડે

નકલ.

નકલ ખીજ મુરખતી—આ બધું સાંભળીને ઉપજા મુરખતું જોડીદાર બોલી ઉઠ્યો કે વડી મા, હવે જરા માગી પણ મુરખાઈની થોડી વાત સાંભળી લીઓ, એટલે મને એક દીવસ

સાસરાના ઘેરથી નોતરું આવ્યું હતું તો કપડા વગેરે પેછીરીને તયાર થયો પણ પાધડી બાંધવા નોતી આવડતી તેથી હું તો વીચારમાં પડ્યો અંતે એક મીત્ર (દોસત) પાસે ગયો અને તેની આગલ વીનંતી અને ખુશામદ કરીને વાત ચીતમાં પાધડી બાંધાવી લીધી અને મારા સાસરાના મકાને ચાલીએ રસતે ચાલતાં ચાલતા અને જંગ આવ્યા લાગી તયારે મેં વીચાર્યું કે કોઈ એવા ઠેકાણે થોડી વાર સુવું કે જ્યાં માથેથી પાધડી ઉતારવી નહીં પડે. એવું વીચાર કરી એક કુવા પાસે ગયો અને ત્યાં ઉપર માથાને કુવામાં દાખલ કરાડ્યો અને પગ તેની પાર ઉપર લાંબા કરી સુધ ગયો પણ જંગમાં પાસો ફરવતાં પાધડી કુવામાં પડી ગઈ જયારે ઉતરતો પોર થવા આવ્યો તયારે મારી આંખ ઉગડી ગઈ અને હું ધખગાયો કે બાપર, દીવસ તો થોડું રહ્યું અને મારે ચાલવું તો ધણું છે.

શીર.

મસરર પોંહય મનઝલે મક્સદ સોવેર,
રસતેમેં ડેરના નહી અછા સફરીકા.

તરજુમે.

જલદીથી પોતાના ઠેકાણે પુગવું કારણ કે રસતામાં મુશ્કેલી રેનું થોળવું સાર નથી.

આ ધખરાટમાં પાધડી માથે છેક નહી તેની કાંઈ સુધ રહી નહી અને હું સાસરાના ઘર તરફ દોડ્યો અને નઝદીક પુગો. એટલામાં ત્યાંથી મારા સાસુજીના ઘરની એક દાસી ચાલી આવતી હતી. તેણે જોયું કે સેઠના જમાઇના માથે પાધડી નથી અને ધખરાટ જેવા દેખાય છે. માટે સેઠની દીકરી મરી ગઈ હશે, એવું તે વીચારીને રડતી રડતી ઘર બહાર પાછી ફરી અને ત્યાં જઈને કહ્યું કે સેઠાણી તમારી દીકરી તો સવરગ વાસી થઈ ને તેની ખબર તમારે જમાઇ લઈને આવે છે. સેઠાણીએ તો દુકાને માણસ માફકીને સેઠને તે જાવીયું અને પોતે આસ પાસની સ્ત્રીઓને ભિગી કરી કુંડલો મારી રડવા અને પીટવા લાગી, એટલામાં હું જઈને પુગો તો બધાને રડતાં અને છાતીઓ પીટતા હાથ, હાથ, કરતા જોયો. તયારે હું પણ લાચાર

તેમની સાથે ઉડુ, ઉડુ, કરવા અને રડવા લાગો થોડી વાર પછી આસ પાસની સ્ત્રીઓએ મારા સાસરાના ઘેરના માથુ સોને સમજાવી આ અને દીકરા સો આપવા લાગા કે હથરતી બાજુ આગલ કોઈનું આજનું નથી. અને બંધાને મરવું છે એમ કહીને મારા આગલ આવીને પુછ્યું કે ભાઈ હમારી બેઠેનને શું થયું હતું અને કેવી રીતે એકાએક આ ભર જીવણીમાં મરણ પામી? ત્યારે મેં કહીયું કે ભાઈઓ આગલથી તમે બોલો કે આ ગોંગાટ શું કરવા કરી મુક્યો છે અને કાતા નાઈ રડો છો? તેથી સમજ પડે તો કાંઈ મને તીર્થાંત પડે. સગાં સ્ત્રીઓ મારી આ વાત સાંભળીને હમો પડી આવ પડી કે હા, હા, આપણે આ અમસંધુ અને નકામુ રડવું પડ્યું કીધું છે, આ દોસી તયારથી હું એવા ખીંચવાને પડ્યો છે કે આજ દહાડાં સુધી સાસરાના ઘેર તરફ જતો નથી.

શેર.

ગરબ પીરઝનને ઉમેલી કહા,
હઝાર આફરીન મરહમા મરહમા.

તરજુમો.

દોસી એ - તેને પણ કહીયું કે શાઆસ શાઆસ તારામાં પણ કાંઈ કસર નથી.

નકલ.

બોબ મુરખતી-ઉપલો મુરખ જ્યારે બધું કહી ચુક્યો ત્યારે ત્રીજો બોલ્યો કે આ દોસી મા. હુ પણ એક દીવસ મારા સાસરાને ઘર ગયો હતો, અને મારી સામુજીએ મારા માટે જમવાનું તયાર કીધું અને જો કે મને બુખ પણ પુખ લાગેલી હતી પણ મારા મોહમાંથી શમદ નીકળી ગયો કે હું હમણાં સારી પેઠે જમીને આવીયું છું, ઘરના માણસો મને વીતંતી કરતાં લાચાર થયા પણ મેં જો ના, કહી તે હા કેમ કહું? કેવળ છે કે લાખ નવ, પણ સાખ નહીં જાય, અંતે સગાં મેં નહીં જમવાથી દીકરીર થયા અને મેં પોતાનું ડોકું પીચાર જેવું દોઝ ધાલીતો ચું કરી લીધું. થોડી વાર પછી હું તપાંથી ઉઠી કોઠડીમાં જઈ મારી

વહાની, અલી સાથે વાતો કરીને સુવાને પગ લાંબા કીધા, પણ
 બુખના સમયે જંગ કીધાં ને સુઈ રહ્યું, અંતે હું તો બુખયા
 ઘણો તન્નમલાયો અડધી રાતે જ્યારે મારી અત્તી સુઈ ગઈ
 ત્યારે હું પતંગ પરથી ઉઠી આપ્યા ઘેરના તપીતા જોવા પગ કીધાં
 રાંધેલું મને જડ્યું નહીં. અંતે એક છીંકા ઉપર કોડી હાંડી
 મુકેલી હતી તે ઉગાડીને જોયું તો મરગિયું એક ઇંડુ હાથ
 આવ્યું તેટલામાં મારી સ્ત્રીની આંખ ઉગડી ગઈ ત્યારે મેં
 ફરજી નહીં થાય તે માટે જટપટ તે ઇંડુ કાપ્યું મોઝામાં રાખી
 પલંગ પર જઈ યુપ યુપ સુઈ રહ્યો. ત્યારે મારી અત્તીએ
 પુછ્યું કે અરે ! તમોને શું થયું ? ને એમ ધમરાઈને સુઈ
 રહીયા ? પણ હું જવાબ શાનો આપું કેમ કે મોહક તે મારે
 બંધ એટલે અલીએ ઘણુંએ માથું ફેરવ્યું પણ મારા મોઝામાંથી
 તેને જવાબ આપતા સાંઝે એક બોલ પણ નીકળી શક્યો નહીં
 કેહેવત છે કે “ધણી તો મરવા પડે પણ બંધડીને તો જોઈએ.”
 અંતે મારી અલીએ પોતાના મા બાપને ઉગાડીને બોલી કે
 જરા અહીં આવીને જુઓ તો ખરું, કે મારા ધણીને જુત તો નથી
 બલગીયો, કેમ કે તેઓ જાગે છે અને મુંગા મુંગા જોવા
 કરે છે પણ કાંઈ જવાબ આપતા નથી મારો સસરો અને સાસુજી
 તો ધાખરા થઈને મારી આગળ આવીયા તેમજ આજુ બાજુ
 વાલા પણ જાગરત થઈ ગયા અને બધા મારા પાસે ભિગા થયા.
 પણ હું કોઈને જવાબ આપી શકતો નથી કેમ કે વાત કરવા
 મોહક ઉગાડુ તો ઇંડુ નીકળી પડે તેના લીધે હું પણ ધાખરો
 બની ચોતરફ ડોલા ફેરવતો હતો અને મનમાં કહીયું કે જોઈએ
 હવે શું થાય છે. મારા સાસરાએ તો એક હજમને બોલાવીયું
 અને તેને મારું મોહકુ દેખાડ્યું તે અંડાલ હજમે મારા ગાંઠ
 દેખાવીને બોલ્યો કે એ લોહીના બગાડના લીધે સઘળું શરીરનું
 પીપ એક બાજુ ગાલ ઉપર એકઠું થયું છે, એને નશતર મારીએ
 એટલે ચીરીયા વગર ખીજું એપડ લાયુ પડે નહીં. અંતે
 હજમ સઘનાએને પુછી મારા ગાંઠ ઉપર નશતરથી ચીરો
 પારીઓ ત્યારે મેં ઇંડાને તે ગાલથી ખીજા ગાલમાં દેખાવી
 લીધું. આ વખતે હજમ ખીજા ગાલ ઉપર સોજું જોઈને

બોલ્યો કે, જુઓ જુઓ બાપ સાચા આ લોહી અહીંથી તે
ખીજ ગાલ ઉપર જઈને દોડીઓ, બાપ સાચા હું કાંઈ ખોટું
નથી બોલતો. આ સઘડું લોહીનું ખગાડ છે માટે અહીં પણ
નશતર મારી અખઘડી તમારા જમાઈને સાજો કરી આપુ છું
એમ કહીને તે પાસે હજમે ખીજ ગાલ ઉપર પણ નશતરનો
ચીર માર્યો ત્યારે તે ધંડુ ભક દઈને મોડામાંથી નીકળી
પડ્યું, એ જોઈને સઘડા ધરના માણસો અચરત થયા અને
મારી અલી અને સાસુજી મારી મુરખાઈ જોઈને બહુ દીનગીર
થયા અને હું ત્યાંથી ખીસાનો થઈને ચાલતો થયો તે આજ
દીવસ સુધી પાછું સાસરાનું ધર દીધું નથી.

શર.

કહો અખ મુતસજીસે તુમ બડી ખી,

કે મુંજસા દેખા હેઠ આહમક કહીબી.

હવે મોહડી માપે બોલો કે મારા જોવા મુરખ પણ તમા
કોઆં જાયો છે.

નકલ.

નકલ ચોથાની—જે મોહડો મુરખ હતો તે ઉપસો
મુરખ પોતાની મુરખાઈ કહી ચુક્યો ત્યારે ચોથાએ બોલ્યો
કે સાંભલો ધરડી મા.

શર.

શરહા ધં આતશે જાં સોઝ નગુફતન તાકી,

સોખતંમ સોખતંમ ધં રાઝ નહુફતંન તાકી.

“આ જીવને બાલવાવાલી વાત કેટલા સુધી નહીં કહું જો
મનમાં દાખી રાખું છું તો બલી મરું છું.”

મને એક નવાખ સાહેબે કોઈ દેશનો હાકમ (ગવર્નર) કરી
મોકલીઓ હતો ત્યાં જઈને એવી એહમકાઈ કીધી કે જેટલી
સરકારની આવક હતી તે સઘડી ફાકટમાં ખરચી નાંખતા અને
સરકારને એક દોડીઓ પણ નહીં મોકલ તો હતો. અને મારો
હુકુમતમાં પરજને સુખ કેવું કે જમ તેમ રાજ ચાલીઓ જતો
હતો એવામાં મને વીચાર થયો કે કોઈ સુંદર સ્ત્રી સાથે લગન

કરવા પણ માગ હાથ નીચેના અમલદારોએ મને લગન નહીં
કરવા ઘણું સમજાવીયું હતું, પણ મેં કોઈનું કેહવું માન્યું નહીં.
અંતે એક બડબુંજ કુટણીને બોલાવીને મેં એક સુંદર રૂપાળી સ્ત્રી
જોવાને બોલ્યું, તે મને સુરખ જાણી બોલી, કે બહુ સારું. અને
તે કુટણી પોતાને ઘેર ચાલી ગઈ. એ એક દહાડા પછી
આવીને મને કેહવા લાગી કે મીઆ સાહેબ તમારું લગન મેં
એક માહટા માણસની છોકરી સાથે કરવીયું છે. તેના ચડવા
એટલે લગનની વાત તેના ઘરે લઈ જવા માટે રૂપા ૨૫૦૦ આપો
તો તમારી સાથની વાત તેઓના સાથે પડી થઈ જાય. મેં તેના
માંગવા પ્રમાણે પાંચસો રૂપીઆ આપીઆ થોડા દહાડા રહીને
પાછી આવીને મને બોલી કે મીઆ સાબ, લગનની તૈયારી અને
સામાન વગેરે માટે ખીન્ન રૂ. ૨૦૦૦ આપો તો લગનની
બેઠક ચાલુ થાય, મેં તે પણ રૂપીઆ બે હજાર આપીઆ. એ
ચાર દહાડા પછી આવીને કેહવા લાગી કે હજરત, તમે જો
થોડે ચડશે તો તમારા નાણા બધા આતશ માળ બાલવામાં અને
નાચ રંગમાં જશે તેથી કરી ઊતમ એ છે કે ફક્ત બરાહમાણ આવીને
તમારું લગન બાંધી જાય, કેહેવત છે કે “આંબા ખાવાથી કામ
કે તેના ઝાડ ગણવાથી.” હું તો જાણ્યો કે આ બતી ડાસી
મારા બધા માટે કહે છે પણ હું એમ ન સમજીઓ કે ?

મીસરા.

કે હું હાથ ધસ બલે મેં જુરે તોર બી.

“એ બલાઈમાં જુરાઈ પણ છે.”

મીસરો.

એ ઘનદ ગદાયે બહાયે ખીરંજ.

“ફકીરને અનાજની કદર સું.” હવે વીચાર કરીને મેં તે
ડાસીને કહીયું કે.

ચોર

જો ચાહે કરેયું સુરેંદો સીયાહ,

હવે મુજકો હર તરેહ કરતા હએ ખીયાહ.

“ ગમે તો કાઢી કર અથવા ઘોલી પણ મારે તો લગન કરવું છે.” મારા જવાબમાં તે બોલી કે ઠીક છે તમે કાંઈ ચીંતા કરસો નહીં પણ ઉપરના ખર્ચ આહુ સાહુ કરવો માટે થોડા નાણા આપો મેં બીજા પણ બે હજાર રૂપીઆ આપીઆ ત્યાર પછી કુટુંબી તે કુટુંબી આવોને બોલી કે, હલેમીયાં, તમારી સ્ત્રીનું તમારે ઘરે આવવાનું કોઈ સુકન સારો હાથ આવતો નથી માટે કોઈ ઘડી સારી અને ફાત ઠીક આવશે ત્યારે તમે તમારી રૂપાલી અને વહાલી સુંદર સ્ત્રીની બેઠ કરસો માટે હમણાં તેના ખર્ચ માટે કાંઈ ખર્ચવા સાથે જોઈએ કેમકે બે ચાર મહીના પોતાના મા બાપ પાસે બેસીને મું ખાસે ! મેં બીજા પણ બે હજાર રૂપીઆ આપ્યા. થોડા દિવસ પછી મેહુલી કુટુંબી કેહવા લાગી કે મીયાં સામ મુખારક, મુખારક, તમારે ઘરે એક ચંદર માહ જોયો પુતર આવ્યો છે માટે કાંઈ તેની છઠી અને દાઢ દવા સાર થોડા પછસા આપો તો તમારી ખાઈડીની સુવાવડ થાઈ. મેં બીજા પણ થોડા ઘણા રૂપીઆ આપ્યા (વાંચનારાઓએ ધ્યાનમાં રાખવું કે એ મુરખે ખાઈડીનું માંહકુ તો જોયું નથી તેટલામાં ઘર ખેડે લગન પણ થયો અને પુતર પણ આવ્યો) એ પરમાણે તે ચંડાત કુટુંબી કોઈ દહાડે છાકરાઓની ટોપી અને કાપડ સહ અને કદી ખાવા પીવા માટે લાખો રૂપીઆ તેના પાસેથી લઈ ગઈ. અને જીારે મેં બોલ્યો કે દોસી, જરા મારી સ્ત્રીને તો મને દેખાડ, કે હજુ સુધી તેનું માંહકુ પણ જોયું નથી, કે કાઢી છે કે ગોરી કે નરસી છે કે સારી. ત્યારે તે ઠગ કુટુંબી મને કેહવા લાગી કે મીયાંજી હમણા સુકન સારા નથી તમે જોશો તે શું ! તમાર કપાત ! એટલું બોલી ચાલી ગઈ. અંતે મારી મુરખાઈની ખપર ચો તરફ કેજાતાં નવાખ સાહેબના પરધાને સરકારમાં અરજ કીવી કે કલાણા દેશની મેહસુજ આજ કેટલુક થયું એક કુટી બદામ પણ આવતી નથી. નવાખ સાહેબ તરતજ મારી જગોએ બીજાને હાકમ કરી મોકલાવીઓ, અને મારા ઉપર પોતાનું હોદ્દો છોડી દેવાની ચીઠી મોકલી, ત્યારે મારી આંખ ઉગડી ગઈ અને આવી દશામાં મને મારા ખચા બાલાનું ધીયાન આવીયો. અને વીચાર

કીધા કે આજ ગમે તે થાઈ, પણ આલીને જોવું. એટલામાં તે ઠગ કુટણી પણ આવી, ત્યારે મેં તેને કહીયું કે ખાહી મા, હમારા કામમાં તો હરકત થઈ માટે ચાલો આજે મારી અલીને અને મારા બાલકોને કે એટલા દહાડામાં ખીજ કેટલા થયા તે દેખાડો. અને ધરને કેમ ચલાવવું અને શું શું કરવું તેની મને સમજ પાડી દેવો એટલે તમે માફલા થાવ. તે કુટણીએ ખોલી કે બહુ સારું! ચાલો પણ એક બે રૂપિયાની મીઠાઈ સાથે મેલા કેમકે તમે પેહેલ વેહેલા બાઈડીના ઘેર જાવો છો માટે ત્યાં બચ્ચાઓને ખવડાવવા સારું લઈ જવું જોઈએ. એમ કહીને તે ચંડાલ મને એક સારા માણસના ઘર ઉપર લઈ મઈ અને ખોલી કે મીયાં સામ, આ ધરનું બારનું ઠોકિ, તો તમારા પુતર બહાર નીકળી આવશે અને પછી થોડી વાર એટલા ઉપર બેસજો તો દરબારથી પાંચ વાગે તમારો સાલો પણ આવશે તેની સાથે ~~તમે~~ તમારી અલી પાસે જાવો. અને જો કે હું તમાને તમારે ઘેર લઈ જતે, પણ ગઈ કાલે તમારી બાઈડી સાથે મારો ટોટો થયો છે, માટે હું આવી શકતી નથી. એમ કહીને તે કુટણી તો કીયાં યુમ થઈ ગઈ, અને હું જઈને તે ઘેરનો બારનો ઠોકવા લાગો. એટલામાં બે છોકરા એક પાંચ વરસનો અને ખીજો છ વરસનો દરવાજો ઊગાડી બહાર આવ્યા, મેં તેમને તે મીઠાઈ આપીને કહીયું કે દીકરા, એને જમા, ને કાંઈ ખાસવી રાખતા નહી. છોકરા તે મીઠાઈ લઈને ઘરમાં પોતાની મા પાસે ગયા, તેમની માએ વીચાર્યું કે કોઈ મારા ધણીનું મીતર હસે અથવા તો કોઈ દેશવરથી આડતીઓ આવયો હસે કે જો છોકરાઓ માટે મીઠાઈ લાવયો છે એવું સમજીને તે બન્ની બાઈએ અંદરથી મારા સારું પાન, સોપારી, અને ચુનામ માફ સાવીયું અને તે પછી જમવાનું ત્યાર કરીને મને કેહવાડું કે તમે જમવા બેસી જાવો કેમકે કાણુ જાણે તેઓ (ધણી) દરબારથી કીવારે આવશે. હું તો છોકરાઓને મારા પોતાના બાલકો સમજીને તેઓને સાથે લઈ જમવા બેઠો. એટલામાં તેનો ધણી પણ દરબારથી આવયો અને મારા સાથે સામ સજાની કરી, અને ઘેરમાં જઈને પોતાની બાઈડીને પુછ્યું કે અલી, આ તે

અનણો માણસ કોણ છે ? તેની સ્ત્રીએ કહીયું કે હું શું જાણું
 કે આ કોણ છે ? હું તો સમજું કે આ કોઈ તમારા મીત્ર
 અથવા ઓલખીતો હશે, જે છોકરાઓ માટે ટોપણ બરી મીઠાઇનું
 લાઈ આવ્યો છે. તે ઘર ધણી પોતાની સ્ત્રીની આ વાત સાંભળીને
 મારા પાસે આવ્યો અને મને બોલ્યો કે બાઈ તમે કીયાંયો આવો
 છો ? મેં જવાબ દીધો કે બાઈ શું તમે મને નથી ઓલખતા.
 હું તમારા સગામાં છું. અને તમારી બહેન મારા સાથે પરણી
 છે. અને આ બે છોકરા મારા છે અને તેઓ તમારા બાણેજ થાઈ
 છે ને તમે એવોના મામા છો. આ વાત સાંભળતાંજ તે ઘર
 ધણીએ પોતાની આંખો મારા ઉપર ફેરવીને બોલ્યો કે ઓ અંડાજ
 મું (નરખ) શું ખાઈ છે. સાલ આગેયા મારે સામેથી નીકળી જ
 નહી તો ખાસગની એવી મેથીપાક જમાડીશ, કે તારૂં ધાતક
 નરખથી ભરાઈ જશે. ઓ, પાપી ફરીથી એવી વાત કરસે તો
 જેમ દરયાનું નરખ કીનારા ઉપર આવી રહે છે તેમ, તારૂં બોલવું
 ઘુનેજ ભારી પડસે. ઓ મુરખ અંડાજ જા હું તો કાંઈ કેહતો
 નથી પણ ખીજા ઠેકાણે એવું કરસે તો પેટ ભરીને ખાસડા ખાસે.
 અંતે મને તે ઘર ધણીએ એવી રીતે ખાસડાની પેહરામણી
 આપી કહાડી મુક્યો, અને હું એવો પથતાયો કે જાણે મારા
 માથે કોઈએ લાખ નરખના ટોપલા બરી નાખ્યા હોઈ. ઓ
 બહી માતા જોઈ કે મારી મુરખાઈ, એક તો આખર ગમાવતા નાણું
 પણ જોયા, રાજ પણ ગુમાવ્યું અને અંતે મુરખાઈના લગનમાં
 લાખો રૂપયા ખરચી સુંદર સ્ત્રી લેવાને બદલે તે માણસની
 નકારી અને જુંડી ગાલોનું પેટ ભરી સવાદીશદ ખાસડાના અપમાન
 સાથે જમાણવાર જમ્યો. જેનો સવાદ આજ દિવસ સુધી હું
 જુલ્યો નથી.

અસનવી.

ગરબ ઉસકી બી જખ સુની દાસતાં,
 તો દી ઉસ બડી ખીને શાખાશીયાં.
 વલે સમ્ય તો હું હમે કે વૃમ સમકે સમ,
 મરી અકલમે હો અજખ બુલ અજખ,
 કીયા થા નો મેને સલામે નીવાઝ.
 વો મકબુલ દીલ કીજીએ બદે નવાઝ.
 એ આરંસે માહગુર ફેહર મુખન,
 વહાંસે વો રાહી હુઈ પીર ઝન.

તે દોસી આ સંઘલુ સાંભલીને બોલી કે ખરેખર તમારા જોવા ગધેડા આજ દીન મુઠી મારા જોવામાં આવયા નથી માટે તમા આરે જલુને મેં સલામ કરી છે એટલુ કહીને દોસી પોતાના ઘેર ચાલી ગઈ.

નકલ.

નકલ છે કે શાહે જહાંગીર દેસના એક રહેવાળી જે મીરજા જીવન નામથી ઓળખાતો હતો અને તે લખનુમાનવાસને ત્યાં ઘોડે સવારની ચાકરી કરતો હતો, તેના પાસે કોઈ ગામડાનો મુરખ દોસી હલાહીયક્ષ નામે ચાકર હતો. એક દોવસ મીરજા જીવન નવાખ સાહેબની સવારી સાથે નીશાત બાગમાં ગયો ત્યારે પોતાના મુરખ ચાકરને બોલ્યો કે માગ વાસતે ભુતી ખીચડી તે મધે ધી અને મસાલો બરાબર નાખી સારી મઝાની રાંધીને નીશાત બાગમાં લઈ આવજે. એટલુ કહી તેને ધી અને ખીચડી વગેરે મસાલાના પદાર્થો આપી પોતે બાગ તરફ ચાલી ગયો, અને અહીયાં તે ચંડાલ ચાકરે અડધા સેર મુંગની ખીચડી લીધી ને ચણા મમરાવાલા પાસેથી ભુજવીને એક ઘાંત્રામાં રાખી અને તે ઉપર કાચુ ધી લગાડ્યું અને ગરમ મસાલો વગર કુટલો તે ઉપર બખરાવી દીધું, અને પછી એક રમાજમાં તે થાલ ખાંધીને પોતાના સેઠ મીરજા પાસે નીશાત બાગમાં લઈ ગયો, જ્યાં પર મીરજા શાહેબના મીતરો બેસેલા હતા તેઓએ કહીયું કે અચરત જેવી વાત છે કે આજે તમારો ચાકર હલાહીયક્ષ જલદીથી જમન લઈ આવ્યો અને હમારા ચાકરોમાંથી તો અજુન કોઈ આવ્યો નથી એ શું બજા !

શેર.

ગરજ આજ હસને કીયા હએ વો કામ,
કે ધનઆમ દીજીએ હસે લા કનામ.

“તમારા ચાકરે આજ એવું કામ કીધું છે કે તેને ધનામ આપવું જોઈએ.” પણ જે વખતે મીરજા જીવને તે રમાજ લગાડીને જોયું તો વાહવાહ કે કાચા મુંગની ખીચડી તો નીચે

બેસી ગઇ છે અને તે ઉપર ધી અને તેમાં ગરમ મસાલુ એવું
 દીસે છે કે જાણે પાણી ઉપર કાંઈ હનકી જણસ તરતી હોય.
 આવી રીતની ખીચડી જોઈ મીરઝા સાહેબ જોતો કે આ હલાહી
 બક્ષ આ ખીચડી તો બધી કાચી દેખાઈ છે. ત્યારે તે મુરખે
 રીસમાં આવ્યાને જોલયો કે મુંગની ખીચડીને તો બે બાલુ (રેતી)માં
 ખરબુંજ પાસેથી સેકાવી છે. આ મારી હાલી કાચી તો કેમ રહી હસે
 થેર.

મુનકે માહજુર ઉસકી વાહી ખાત.

હંસ પડે વહાંકે સખ આહલે સીકાત.

“આ વાત તે મુરખની સાંભળીને સહજાઓ ખીખી કરીને
 હસી પડ્યા.”

નકલ.

આ નકલ પણ ઉપલાને મલતી છે. કે એક દીવંસ હલાહી
 બખશ પોતાના ઘણી મીરઝા માટે દાલ, રોટી ઘણી મેહનત
 અને હુશયારીથી તયાર કીધી તોપણ તે મુરખે શું કીધું કે દાલને
 આગલથી વગારી અને પછી તેને ખુબ ઘેટી દાલના છલટા
 નાખ્યા કીધા અને પછી તેમાં પાણી નાખી ઉપરથી તે દાલનું
 કચર આજુબાજુ છીડકી દીધું, અને પોતે ચુપ થઈને બેસી
 રહીયો. જ્યારે રાત થઈ અને મીરઝા સાહેબ જમવાને બેઠા
 ત્યારે ચૂંડાલ મુરખે જે જે તયાર કીધું હતું તે સહજુ લઈ જઈને
 પોતાના સેઠ આગલ રાખ્યો, એટલામાં મીરઝા સાયમની આંખ
 જે દાલ ઉપર જઈ લાગી તો મું જુએ છે કે દાલમાં તો કાંઈ
 કાલુ કાલુ છે, આ જોઈને મીરઝા સાહેબ જોલયો કે આ મુરખ
 દાલમાં કાલુ કાલુ એ તે શું? જોયી સમજી દાલ ખગમ દેખાઈ
 છે. સેઠની આ વાત સાંભળીને જોલયો કે કાંઈ નથી કાંઈ નથી,
 તમા મુખેથી ખાઈ જવ, આ તો દાલના, કદાચ છીનકા હસે.
 મીરઝા જોલયો અરે છીનકા નાખી દેવાને બદલે તું મું કરવા
 દાલમાં નાખ્યો, ચાકરે જવાબ આપ્યો કે મેં આ કામ કીધું
 કીધું છે કેમકે દાલને વગારી તેમાં છીનકા નાખ્યા કે જોયી
 ખુરચનનુ ધી ખરાબ નહી થાય.

શર.

એ મીરજાને સુનકર કહા બે શકર,

બલા કોઈ કબતક વુજે દે શકર.

“ મીરજા જીવન સાંમળીને બોલયો કે અરે બલા માણસ તુને તો કોઈ કેટલા સુધી સમજાવે બલા.” ચાલ, દુર થા આજે મને ખબર પડી કે તું પાકો નાદાન છે પણ યાદ રાખ, કે તુ જો દર રોજ મને સતાવસે તો હું પણ તુને એવા ઠાંસા થોકીય કે તારા શરીરનું લોટ બની જસે કેમકે હવે તુ મને ધણો દુખ આપે છે અને જો કે તારા જવા નોકર મને આ દસમાં ધણું મલસે પણ શું કર કે તું ગરીબ માણસ છે, પણ તારી તો એ મત છે, કે મોહકી ગઈ લાઇ, તો કીયા કરેગા કોઇ.

નકલ.

ગરબ દો થપરે લગા કર હસે,

કહા તુહી ખાના એ ખાલે અમે.

કહાં આઇસે હોતે હંએ માહજુર લોગ,

જો અગલાસા કરતે થે હસતુર લોગ.

“ એટલું બોલી તેને બે એક તમાચા મારીને બોલયો કે આ દાલ બાત તુંજ આઇ જા.” અરેખર ઉપલા મીરજા જવા માણસ થોડાજ હસે.

નકલ.

ઉપલાજ આહમકની નકલ છે કે એક દીવસ મીરજા જીવન સાથ પોતાના મીતરો સાથે અગાસી ઉપર બેસીને ચોસર રમતા હતા પણ તે મકાનમાં ગંઢેરી અને નારંગીના છીતકા બહુ પડેલા હોવાથી એક મીતર બોલયો કે મીરજા સાહેબ આ છીતકા પડેલા છે તે કોઇના હાથે નખારી દેવો એટલે જગા સાફ થાઇ તો બેસવાને ઠીક પડે. મીરજા સાહેબ પોતાના ચાકર ઇલાહી બક્ષને તેડીને કહીકું કે અરે આ કચરો ઝાડી ઝુડીને રસતામાં ફેંકી દે પણ સાંમલ રસતામાં ચાલતા સારા માણસને જોઇ વીચારીને નાખજો, પણ મુરખાઇમાં નાખી નહી દેજો. આ વાત સાંમળીને મુરખ

આકર બોલયો કે બહુ સારું હાલેજ એમજ કરીસ. એટલું બોલી
તે અંડાલ તથાંથી બધી કચરો અને છીલકા સાફ સુક કરીને એક
ટોપલામાં ભરીને ખીડકી (મારી) પાસે આવીને બેસી રહીયો.
અને ખારીમાંથી ડોકુ કહાડી કોઈ સાગ માણસની ટક જોવા
લાગો, કેમકે તેણે મનમાં વીચાર્યું કે મારા શેડે બોલયો છે કે
કોઈ સારા માણસને જોઈને નાખ્યો. એટલામાં એક આખરદાર
માણસ, ખરે ગાંઠ ઇસતરીના કપડા પહેરેલો અને માથે છેડા
વાળી પાગડી બાંધેલી પોતાની અકડમાં ને વીજાતી બુટોની
સફાઈ દેખાડતો ખખર તરફ જતો હતો. ઉપરથી તે મુરખ
આકરે જોયું અને વીચાર્યું કે એથી તો ખીજો સારો માણસ
કીધાં મલસે માટે ચાલ એના ઉપર કચરો નાખી મુંગો થઈ
જાઉં, એમ વીચારીને તે કચરો અને છીલકાનો આખો ટોપલો
ધડ દહને તે બલા માણસ ઉપર નાખી દીધું, અને પોતે
ખારીમાંથી અડધું શરીર બાર કહાડીને તેને જોવા લાગો. 'ત
બાપડો એકાએક પોતાના માથે કચરો પડેલો જોઈ, ઝરા ચોક્યો
અને પછી પાછડી સંભાળીને દોકુ જાયુ કરી ઉપર જોવા લાગો.
મુરખ તો ખારીએથી જાતેજ હતો તેને જોઈ બાપડો બલો
માણસ ધણો ઉશ્કરાયો અને કહીયું કે ઓ દોઠ મસખરા બંગી
શું તુને શરમ નથી કરસને ચાલતા સારા માણસો ઉપર આંધણો
થઈને કચરો ફેંકે છે? અને શું તુને તારી આખરની ચરજ
નથી? આ બંડ બંડ, અને બકબક તે બલા માણસની સાંમલીને
મુરખ બોલયો કે ઓ બાજુગત જરા ધીરજ રાખ મને શું ખાસ
છે? મેં તો મારા ધણી મીરઝા સાહેબના કેહવાથી તમારા
ઉપર કચરો નાખ્યો છે, તેમાં મારો શું વાંક, વાહ વાહ તમારી
તો એ કેહવત છે કે ઘાબીથી છતતા નથી અને ગંધેડાના કાન
મરોડો છે? ખખરદાર હવે પછી વચારે બોલવા તો તમારું તમે
બાણુજો, હું શું કરું, જાઓ, અને મારા સેઠને એકને બફલે
હસ માલો આપો તેમાં મારું કાંઈ જશે નહીં, એ કચરો જોણે
તમારા ઉપર નાખ્યાંઓ હોઈ તેને એ માલીઓ ખાવાનો હક છે
અને મને શું કરવા ફાકડમાં વચમાં લઈ મરો છો? એ ફડા
ફડીએ જવાખ તે સારો માણસ સાંમલી વધારે ગુસામાં આવીને

કેહવા લાગો કે ઓ ચંડાલ, કીવો તારો શઠ છે હું પણ તો જાજી
 કે તે સાહુકારનો છોકરો કોણ છે ? શું તે નથી જાણતો.
 કે નામદાર મહારાણીના રાજમાં વાધ બકરી એક ઠેકાણે પાણી
 પીએ છે ? એ વાત તે મુરખ સાંભલીને પોતાના સેઠ મીરજા પાસે
 દાડી ગયો અને જઇને કહીયું કે સેઠ સાખ જરા અહીં તો આવો
 તમાને કોઇ બલો માણસ ખોલાવે છે અને મને વગર કારણે
 ગાલો આપે છે. મીરજા સાહેબ સમજ્યો કે એ મુરખ કાંઈ
 ફસાદ ઉઠાડ્યો હશે ખરો, એમ કહીને બારી આગલ આવી કોંકુ
 બહાર કહાડી જુએ છે તો એક આબરૂદાર માણસ નીચે ઉમરો
 યુસામાં બડબડ કરે છે, અને તેની પાછડી ઉપર બે ચાર છત્રકા
 ગંડરી અને નારંગીના પડલા છે તેમજ ધસતરીનું અંગરખ કચરાયી
 ખરડાઈ ગયું છે. તે બલા માણસે ઉપર નજર કરીને મીરજા
 સાહેબને કહીયું કે ઓ સાહુકાર આ શું સારા માણસનું કામ છે
 કે રક્તને ચાલતા માણસો ઉપર કચરો નખાવો છો. આ
 વાત સાંભલીને મીરજાએ પોતાના ચાકરને બોલ્યો કે ઓ ગધેડા,
 મેં તુને કીયારે કહીયું હતું કે તું સારા માણસ ઉપર કચરો
 નાખજે ? તેના જવાબમાં તે ચંડાલ બોલ્યો કે કેમ, તમે નહીં
 બોલ્યા હતા કે સારા માણસને જોઈ કચરો નાખજે ? ત્યારે
 એઓથી ને સારો માણસ બીજો કોણ હશે ? આ વાત તે બલો
 માણસ સાંભલીને બોલ્યો કે બસ હવે મને ખબર પડી કે તમારો
 ચાકર મુરખ છે એમાં તમારો કાંઈ વાંક નથી અને મીરજા
 સાહેબ પણ બોલ્યો કે બાપ એના માટે તમે મને માફ કરો ક્ષમ્યુ
 કે હું શું કરું, આ નફ્ટ ચાકર મારા નસીબે એવા ચોટ્યો છે
 કે એક દીવસ પણ હું સુએ બેસી સકતો નથી.

અસાર.

કોઈ જાત જસમે નહીં બદ હુધ,
 મુજહીસે એ તકસીર સર ઝદ હુધ.
 ગરઝ મુનકે એ શુદ્ધગો ઉઝરકી.
 ગયા અપને ઘર વો બલા આદમી.
 જે માહજુર હોતા કોઈ ઝુ કનુત,
 તો બે વાસતેકા એ યા કુશતા ખુત.

“ મીરજી બોલ્યો કે બાઈ આ વાંક મારાથી થયો છે, આવી આજેઝીની વાત તે સારો માયુસ સાંમઝીને પોતાના ધેર ગયો.” ખરેખર જો બીજો કોઈ હુયો માયુસ હતે તો માહડી મારામારી થયા વગર રહેતે નહીં.

નકલ.

નકલ છે કે એક મુરખ કાજી આમદાદમાં ઉડ્યો અને સજાર માં નહાવાની શીકરમાં લેગો કહાડીને એક હુંગીનો કટકો બાંધીને પોતાના ઓટલા ઉપર અહીં તહીં અને તહીંથી અહીં ચકર મારતો હતો અને આ શેર શબ્દતાન પાપીતા માટે બોલતો હતો.

મીર.

એ ફેલ હકીકત મેં શબ્દતાનકુ આતા હયે,

દાદાસે હુવા સરકશ પોતાંસેં મરાતા હયે.

“ ઘણું કરીને એ કામ શેતાનના છે જે પોતાના દાદાથી હુઆઈ કરી અને બાઈઓને ખરાબ કરે છે.” એટલામાં કોઈ પડોસની સ્ત્રી કાજીના ઘરમાં કાંઈ કામ સર આવતી હતી ત્યારે કાજીની ભાંડીએ (દાસી) કહીયું કે કાજી સાંખ જરા મોટું સંતાડી લેવો તો આ સ્ત્રી આપણા ઘરમાં જતી રહે, કાજી આહમક બહુ સારૂ બોલીને પોતાનું ઘાતયું ઉચકીને માહડાને સંતાડ્યો અને બોલ્યો કે બાઈ હવે તમે મુજેથી ચાલીયા જાવો. તે સ્ત્રીએ જોઈ કે કાજી માહડાને તો ઘાતયાથી ઢાંકયું છે પણ બદન સંધલુ ખુલ્લું દેખાઈ છે. કાજી સાહેબની મુરખાઈ જોઈ તે બાઈ શરમાવીને આંજે હાથ રાખી માહડુ ફેરવીને બોલી કે ધીકછે.

મસનવી.

ખુદા આઈસે કાજીકુ ગારત કરે,

વ યા બે અજલસે મુત્રા એ મરે.

મુજે સાફ અપના જહાની બદન,

દોખાયા ગધિને બધું સાદા પન,

જો આઈસા એ આહમક યા બેહુ ગધા,

તો માહજુર કીયું ઉસકુ કાજી કીયા.

“આવા કાજીને પરમેશ્વર વગર માટે મારે તો ઠીક કેમકે એ અંડાણે એ નાદની બરેલી નફટાઈ કરી છે.” તો એ પરમાણે મુરખ હોઈ તેને કાજીની પદવી શું કરવા આપવી જોઈએ.

નકલ.

નકલ છે કે એક મુરખ પોતાના એક મીતરને જોતપો કે જાઈ આજ મારે મન થાઈ છે કે આપણે બચડી રમત કરી, ત્યારે મીતરે જવાબ દીધો કે ઠીક, પણ આગળથી તું પછી હું.

શર.

એ સૂતકર ગરમ પો લઈને નાખેકાર,

હુવા ફેલ બદ કામ કર એક ખર.

“આ વાત સાંભળીને તે અંડાલ કબુલ થયો અને તેનું મીતર પોતાનું કાજી મોડુ કરી નાસી ગયો.” અને એ પોતાના દીકરામાં ઘણો પથાવો કે હાવ હાવ ! હવે મારા મીતર સામે આંખ નીચી કરી જોવું પડ્યું. ત્યાર પછી તે પાપીને વેહમ પડ્યો કે રખેને મને પેટ રહી ગયો હોઈ અને મારી ફજોત થાઈ કે ફજાના માથુસે એવો નકારો શ્રમ કરવાની ગાળ રહી ગયો. માટે હમ શાશી તેનો નીવેડો લાવો જોઈએ.

મીમરા.

અરા કારે કુનદ આકલ કે બાઝ આયદ પશેમાની.

“એવું કામ શું કરવા કરીએ કે પછવાડેથી પથાવો થાઈ.” એવું પોતાના દીકરામાં વીચાર કરીને તે નફટ જંગલ તરફ ગયેર અને ત્યાં એક જડના હેઠળ એસી પોતાના પેટને મસજવા લાગી. થોડા વખત પછી તેને પવન (પાદ) સરથું તે વખતે એક ગોર ખર જડની એક બાજુએ એસેલો હતો. તે પાદની આવાજ સાંભળીને નાસી ગયો પણ એ મુરખ ખડખડાટ સાંભળીને જોડું કે કાઈ નાસતો જઈ છે ત્યારે વીચારવું કે ખરેખર એ મારા પેટમાંથી નીકળીને નાઠો છે. એવું સમજીને તેના પછવાડે દોડ્યો અને મોહટા અવાજે પુકાર્યો કે ઓ એ મુરખત જરા મોડુક જો દેખા

ડોલો જા, કે તારી મા પણ જાણે કે મારો છોકરો સારો કે નરસો હતો.
પણ હું શું કરું. કેહવત છે કે નરખાંથી નવસાગર બને છે જ્યમ
તારો બાપ નાહો હતો તેમ હું પણ નાસી ગયો. કેહવત છે કે
"મા પર પુત પીતા પર ઘોડા. બંહોત નહીં તો ઘોડા ઘોડા."
એટલે બાલકો પોતાના માતા પીતાના અવાસ બપર હોઈ છે.

અસવાર.

જ્યાંમેં જ્યાં આપસે નહોં બેવકુફ,

તો સર ગરમ કીધું કર નહોં શીતસુફ.

મગર સય હમે માહશુર આઈ મરી જાન,

નહી રતબ વયા બસસે ખાતી જહાન.

સુરખ પરધેનીમાં સુરખો પણ ધણ છે ખરૂ પછો તો
જ્યાં શહેર હોઈ ત્યાં ઢેઢવાડો પણ હોઈ છે.

નકલ.

નકલ છે કે એક હકીમ (વૈદ) નો છોકરો જાતે સુરખ
પોતાને ઘણો હુશીઆર અને દાહયો સમજતો હતો અને કેહતો
હતો કે દાક્ટરીનું કામ કાંઈ મેહનતનું નથી અને તે દર રોજ
પોતાના બાપ સાથે અજરો માણસની નાડ જોવા પણ જતો હતો એક
દીવસ તેનો બાપ કોઈ આજરોને જોવા સારૂ ગયો હતો ત્યાં
રોગીની નાડ જોઈને હકીમ બોલ્યો કે શું તે આજ ગંડેરી (સેડી)
ખાધી છે? ને તારો સવબાવ ઘણો બીગડેલો અને રોગ વધેલો
માલમ પડે છે. આજરો બોંકીને બોલ્યો કે વાહ વાહ શાખાશ
તમે ઠીક જાણ્યું, ખરૂ છે કે આજ સેડીને એક બારો આવયો
હતો ને બધા બાલા વગેરે સધલાએ ખાધા અને મે પણ એકાદ
ગંડેરીનું રસ ચુસ્યું. હકીમ તો ને દવા દારૂ આપવાની હતી તે
આપી પોતાને ઘેર ગયો પણ તેના સુરખ છોકરાએ પૂછ્યો
કે બાપા તમારે કેમ જાણ્યું કે રોગીએ આજ સેડી ખાધી છે?
ત્યારે તેના બાપ (હકીમ) બોલ્યો કે સામન દીકરા સામન.

અશાર.

મેહને ઇસતરેહ ઊસકું આપ મેઝા,
 સામને યા સમોંકે પેહજાના.
 પાસ ઊસકે પલંગ કે છીલકા,
 યા ગંડેરીકા એક તરફકું પડા.
 હસ અલામતસે મેહને આપ જાની,
 નખઝ ઊસકીથી સાફ પેહજાની.
 આર કીયા ઊસકા સર કર મેંઈ નકજ,
 એક મન હલમ પરહો દસ મન અકલ.

મતજમ—મે તે રાગીના પલંગ પાસે ગંડેરીના છાલકા પડેલા જોઈને ઓલખ્યો હતો, ઓ મારા પીયારા એમજ છે કે એક માણ વીધયા હોય તો દસ માણ અકલ પણ જોઈએ.

એ વાત સાંભળી તે મુરખ છોકરાએ કહીયું કે વાહ વાહ ! તમે કીક દવા પણ વાપરી હો. થોડા દહાડા પછી તે મુરખનો બાપ હકીમ મરી ગયો અને તેની જગા ઉપર એ મુરખ ખેસીને આજરી માણસોને ઓપડ આપવા લાગો. એક દિવસ એ મુરખ દાકતર કોઈ આજરીને જોવા સાફ ગયો અને ત્યાં તે રાગીની નાડ જોતાં પોતાના બાપની ગંડેરીવાલી વાત યાદ આવવાથી આજુ બાજુ જોવા લાગો. વાંચનારઓ મસકરી જેવી વાત છે કે તે રાગીએ પોતાના ઘેરમાં લુગડા (કાપડું) વેતરાવીઆ હશે તે કાપડાના કટકા ત્યાં પડેલા જોઈને પેસો ગાંડો હકીમ અજાણેને કેહવા લાગો કે શું તે લુગડું ખાઈ છે ? કે જો તારો મોઝાજ બીગડો ગયલો માલમ પડેછે. એ વાત મુરખ હકીમની તે આજરી અને બીજાઓ સાંભળીને ખી, ખી, હસવા લાગા કે વાહ વાહ હકીમ સાખ વાહ !

અશાર.

સખ એ મથકુર હેઈ મીઆને જહાન,
 નીમ હીકમત હેઈ સારી ખતરે જાન.
 જખકે આઈસે તખીય હો માહજુર,
 કીઈ ન મરજએ ને અજલ રંજુર.

શીમ હકીકત કે આજ્ઞાલ કે તખીમ,
 યુદ્ધીં દરમાને કેંઈ કરતે વાએ નસીમ.
 હનકે દીલમેં નહીં હથે ખઉકે ખુદા,
 હલટી કરશે હંથે હર મરઝકી દવા.

એ કેહેવત ખરી છે કે નીમ હકીમના ઓશડી રાગી
 નુકસાન પામે છે, જ્યારે આવા હકીમ દવા આપવા નીકલે તો શું
 કરવા નહીં સોનાપુરની ભરતી થાય ? ખરે ખર આજ કાલ
 આવા હકીમોનો ધણો વધારો થઈ ગયો છે કે તે દરદની પીછા
 યુ જગર દવા આપી બાપડા અજરોએને માતના ખારજ
 જીવો વાલે છે.”

નકલ.

નકલ છે કે એક સાહુકારનો ચાકર ચૌતાને ધણો દાદ્યો
 અને ચાલાક બાણુતો હતો પણ ખરે જોતાં તે એવો મુરખ
 હતો કે તેના જેવો ગાંડો સોધતા ભાયગે મલે. એક દીવસ
 તેના સેઠને ઘરે કોઈ તેમનો મીત્ર આખરદાર માહટા ભપકાથી
 મલવા આવીઓ હતો શું તેઓને બેસવાને કુરશી વગેરે
 આપીને પોતાના ચાકરને બે દોડીઆ આપીને કહીયું કે જ
 સારા કલીદાર પાન અને સોપારી અને તેના સાથે ઝેળચી
 વગેરે લઈ આવ ચાકર તો દોડીઆ લઈ ખજાર ભણી ગયો.
 અને ત્યાં જઈને પોતાના દીલમાં ચીચાર કરવા લાગો કે શું
 પાનસોપારી તો મંગાવી છે ખરી, પણ તેથી કાંઈ તેના મીત્રનું
 પેટ નહીં ભરાશે. માટે ખજારમાંથી રાટલી ધડાવી લઈ ચાલ
 કે જેના આધારી તે ખીચારાનો પેટ તો ભરાશે ! અને મારા
 દહાપણુની પણ વખાણુ થસે. એવું ચીચારી તે ગાંડો અરધા
 આનાની કે પુરીઓ (રાટલા) લઈ ઘરે ગયો. સેઠ તેને જોઈ
 ને બોલ્યો કે અલયા, ઘાલીમાં પાનસોપારી રાખીને ભાવ. ત્યારે
 તે મુરખ ચાકરે પેલી તરન પુરીઓમાંથી એક પુરી તે ભાવેલ
 માની બલા માણુસ આગલ રાખીને પોતે હાથ જોડી ઉભો
 રહ્યો એટલામાં.

શીર.

સાહેબ ખાનાકા એક બારી નો ધીઆન,
જા પડા તે દેખતા કીઆ હવે કે નાન.
સામને મહેનાન કે રખી હેઇ એક,
ઝોર હવે સરકો જુઠાએ ચુપ વો નેક.

મતલબ.—સેઠની નજર પડી તો શું જુએ છે કે એક પુરી
તેના મીતર સાંમે રાખેલી છે અને તે બાપડો ચુપચુપ હોઈ ગર
દન જુઠાથી તે પુરી સાંમે અચરતની આંખે નોએ છે. ત્યારે
એક પોતાના આકર બણી યુસાથી આંખો ફફડાવી અને દાંત
ખીસવા લાગો. ત્યારે તે મુગ્ધ આકર પોતાના સેઠનું મોઢક
ભીલું પીલું નોખને કહેવા લાગો. કે શા કારણ આંખો ફાડાછો,
જો આ બે પુરીઓ ખીછી પણ છાંયીઓ છું. કાંઈ કું મુરખ
નથી કે એક પુરીમાં તમારા મીતનું પેટ બરીશ આ વાત બેનો
સેઠ સાંભળીને એવો ખીસવાનો પડ્યો કે જાણે મારી મરાઈ
ચુપ અને એક બોલ પણ આકરને કહી શકીઓ નહીં.

નકલ.

નકલ છે કે એક સાહુકારે એક માણસને એવી ખીઠ
(સરત) ઉપર આકરીએ રાખ્યો કે જે દીવસ કું તારાથી રાજ
થઈશ તો તારું પગાર ચાલુ કરીશ, એટલા સુધી આકરી કર
અને મોટા રોટલો આ તે માણસે કજ્જલ કર્યું અને બેના પાસે
રોડાની આકરીએ રહ્યો. વાંચતારાઓ તમોને અજાણ્ય જેવું
બામણ કે એક દીવસ તેના શેઠના મોડાને કોઈ ચોર તફડાવી
મયો. અને તે મુરખ આકરે બણી રોડ કીધી પણ હોઈ પતો
આગો નહીં ત્યારે તાબાર થઈ, તે મુરખ પોતાનું રડનું મોઢક
બઈ શેઠ બણી મયો અને કહીયું કે શેઠ સાંચ તમારો મોઢો
જે તમેલામાંથી નાસી મયો છે તે હીઆં તો નથી આવોજો ?
અને તમાએ તો પકડ્યું નથી. આ વાત અજાણ્ય જેવી
તે મુરખ આકરની સાંભળીને શેઠ ઠી, ઠી, કરીને હસી પડ્યો
ત્યારે આકર તમતલાઈથી અરજ કાઢી કે સાહેબ આજે તમા

મારાથી ખુશી થયા માટે મારા પગારનું નહીં કરે। પછી જે
 યવાનું હશે તે થશે, શું આ ખીજી અજાણ્ય નેવી વાત
 તે ગાંડાની સાંભલાને વધારે મોહમાં આપાડે હસવા લાગે કે
 ઠીક, ઠીક, આ મુરખ ! એક તો તે મારો ઘોડો ચુમાવીએ
 અને હવે પગારનો આંકડો લખવા કહેછે, પણ આ ગાંડા હું
 તો તારી મુરખાઈ પર હસતો હતો પણ જા, ઘોડો મને તો મને
 શીકર નહીં અને તને અજાણી દરમાસ રૂપ) પાંચના પગાર
 મળતો રહેશે. બકોલકા

અસાપાર.

જા બે શીકર રહે ખુશ કરંગા મંદ
 આજસે પાંચ રૂપીએ દુંગા મંદ
 સાહેબ દીક્ષ હનીકા નામ હુધ તલમોમ,
 નો નાચીકકા કર દેતે હેંઈ તમવીજ

જા તારાં આજથી પગાર હું પાંચ રૂપીઆ-આપીકા
 ખરું છે કે આજે પોતાના વચન ઉપર કોન આજ છે પણ એ
 કામ એક ખુશ મીત્રાજ અને હિમતવાન પ્રશ્નનું છે કે એક
 અદનાને આલા કરવું.

બાબ આઠમો.

અશીણીઓનું રમુજ બયાન.

અશીણી માણસ અશીણી જાડી નીશામાં અકસુર બની,
 સુકા હરણના ચામડા નેવો ને સુકા જાડના છોડવા નેવાઓની
 નકલ શાએર એવી રીતે કરે છે કે, એક દહાડે કોઈ અશીણી
 પોતાના દેહના જુમામાં કોઈ હીરી દુધવાલીને ઘેર, રાતની વેલા
 એ દુધ લેવા માટે ગયો હતો. તે વખતે દુધવાલીએ નાચુક
 અદાથી બોલી કે, મીઆં સાહેબ નો આપને તલીઆનું દુધ

જોઈવું હોય તો થોડા વાર થોભો, એટલે તમને વગર પાણીનું દુધ આપીશ. આવા ખગ વચનમાં લોભાઇ, તે અફીણી તો હોવા રહ્યો, એવામાં તેને પીનકની જીમ એવી ભાગી કે, દુધ લેવાના શીઆરમાં પગ જમાવી તપાંજ જંગતો ઉભો થઇ રહ્યો તેથી કોઇ તેની માથાની ટોળીની જાંચકી ગયો, તો તેનું પી ભાન તેને રહીકું નહીં. અને પેલી હીરી દુધવાલો ગીરાક ઉભો છે જુલી ગઇ, અને લાગેલી ચાકના સખમે પોતીકો દરવાજો બંધ કરીને તે સુઇ ગઇ, એ વખતે કોઈ ગાડીવાન, લાકડાની ભરેલ ગાડી હાંકતો. પોઈસ પોઈસ કરતો ચાલીયો જતો હતો, તેનો અવાજ અફીણીઆને કાને પડી તેથી દુધજાતીના દરવાજા જનાં એક કુનામા જોભો રહીયો અને ગાડી ખાજીમાંથી વટાઈ ગઇ, ને સવારનો પહોર થયો.

શર.

સુખહકા જીસે ધડી હુવા તડકા,
જીસ ધડી જીસકા એ હુવા ખટકા.

જ્યારે સવાર થઇ ત્યારે તેને ફડકો પેડો, એવામાં પેલી હીરી દુધવાલી જાંધમાંથી ઉઠી, દરવાજા પાસે પીસાખ કરવા થઈ. એ વેલા તેણીની પીસાખની અવાજથી, પેલો અફીણી ચોડીને એકદમ બોલી જીઠીઓ “અરે ઓ કમખખત સુધ વગરની મારા દુધમાં પાણીનો ભેજ કરતી ના નહી તે! આસડાના મારથી તારા માથાનું ભેજું કાઢાડી નાખીસ.” આવ બેવકુફીના શબ્દો સાંભળીને પેલી હીરી દુધવાલી દરવાજો નવો ખોલે છે, કે પેલો અડે અડ જમેતો અફીણી ધકાથી જાંધ માથે પડી ગયો અને રાતનો ગાડીવાન હજી હોય એમ સમજીને ખોલે છે કે, અરે બેવકુફ હું અલગ ઉભો છું, તે જતાં તે મને ધકો મારી ફેંકી દીધો.

શર

ખુદા તેરે છકડેકે ગારત કરે,
અગરીકા યા બેલ તેરા મરે.
કે જીસસે તેરે આપઘાહી લીખ,
મીરે ઓર વુ દરખદર માંગે ભીખ.

મનન-પ્રદ તારા ગાડી બેલનો નાસ કરે, કે જ્યો નાસ પાપ
દાતાની નસલ જાય, ને તું ઘેર ઘેર ભીખ માગતો થાય; એવા
કદંગા વચ્ચે અફીણીઆના સાંભળીને હીરી દુધવાલી કેહેવા
લાગી, તું તું સાંજનોજ અહીઆંજ ઉભો છે? રહેમત
પ્રદાની.

ખયત.

જો અફીણુન ઓઘસી તું પાએગા,
તો એક રોજ પીતકમે મર જાયગા.
ગરજ દુધવાલીને માહતુર ખુમ,
ઉસે કરકે નફરીત ખોલે અચુખ.

જો આવી રીતે અફીણુમાં ગુજતાન રહેશે તો, એક
દીવસ તેની જુમમાંજ મરણ પામશે. એવી રીતે તેને સમ
જાવીને થડો પાડીઓ.

નકલ.

નકલ છે કે, એક અફીણી પોતાના ખુસ મીઠામાં રહે
તો હતો, થોડા વખત પછી તે અફીણીની દોષતની નીશા બિજ
રવા લાગી, તેની ફીકરમાં માસ ગતીને હાડકા દેખ પડતા
ને આમકુ લટકવા લાગુ, તે જોઈને તેની ઓરતને પ્રચીજ
રીસ ચઢી. અને તેણીએ ખત્રતા મનથી કહી કે ઓ પપારા,
મરદાને આવી રીતે ઘરમાં બેસી રહેવું જોઈતું નથી, તેથી
સફર કરવી લાજમ છે. કેહેવત છે કે

અથ સફરો વસી લવુલ અફરો.

મતલબ—મુસાફરી કરવામાં મોહિટો ફાવે છે. આવા
નેક માલ પોતાની ઓરતના સાંભળીને અફીણી કેહેવા લાગો.

શર.

બોહિત ખુબ આઘ જનવાલા ગોહર,

મુકરર કદંગા મિંઘ ફરદા શકર.

ખુ સારું મહારી વહાલી, ગોહર જરૂર હું આવતી કાલે
સફરની તબયારી કરીસ. રાત યુજરી ને ખીજે લીને આમદાદના

જપ્તે ઘેરથી જાડીને ચાલવા માંડ્યું, અને અહીંથી પો
લીકો શહેર છોડીને બહાર નીકળ્યો ત્યારે એક તેને દુકાનના
તકીઓ નજરે આવ્યો તે જોઈને તેને એવો અચાલ થયો કે
જરા અહીંયાં બેશીને નીસા પાણી કરી આરામ કરું ને પછી
આગલ ચાલીસ.

શેર.

તખઆકે હમ અપને ખુશી ખાં હે એ,
જહાં બેઠે વહીંકે મેહમાન હેઈ

મારી તખીયતના હુ ખુશીવાલો છું, જ્યાં મેસુ તયાંને
મેહમાન છું. એવું બોલવા બાદ કસુંબો કહાડી તેને પીધો, પછી
અકચુર થઈ ગયો, ને જંગો ખાઈને તયાં હુંગાઈ ગયો, અને જ
યારે તે જંગીઓ તો જુએ છે કે દહાડો ચાર ઘડી બાકી રહ્યો છે
એમ તેને લાગ્યું, તેથી તે એકાએક ગબરાઈને બોલવા લાગો.

શેર.

અક ગએ મરે પાજતો અફસોસ,

અબી મનજલ પડી હએ કાસે કોસ.

“થાકી ગયા છે મારા પગ એ અફસોસ કારક છે, ને હજુ
મંજલ તો ગણી લાંબી પડી છે.” એમ બીચારોને જલદીથી કમર
ખાંધી, હાથમાં દુકાની નક્કી પકડીને ગુલાબ જેવા ખીલતે ચેહ
રે ચાલવા માંડીયું, ને નીશામાં ચાલતાં ચાલતાં, પોતીકા શે
હેર મનુચેહરના દરવાજા પાસે આવી, લોકોને પૂછવા લાગો કે
આ શહેરનું શું નામ છે? એક શખસે બોલ્યો કે શહેરનો નામ
મનુચેહર છે, ત્યારે આશીની બોલ્યો કે વાહ એ ગામનો નામ
મારા ગામનો છે. અને ધીમે ધીમે ગામમાં ગયો અને એક દુકાનદારને
પૂછવા લાગો કે એ શહેરમાં કોઈ અહીંથી ખુશ મીઠાજ છે, કે જો
તાં સાંજ સવાર આપણને નીશા પાણીનો આરામ મલે પેલા દુકાન
દારે બોલ્યો કે અરે દોસત દલાશા માહલામાં, એક અહીંથી
રહે છે તયાં જુજસે તો અલખતા તને આરામ મળશે.

અખેત

હએ નજદીક યહાંસે ન કુજ દુર હએ,
વાહ હસ શહેરમે ખુબ મશુર હએ.

“એ જગા ધણી નજીક છે, પરંતુ દૂર નથી, ને
આ શેઠેરમાં ધણેજ પરખયાત છે.” આવી હેરત ભરેલી વાત
સામલીને કેહેવા લાગો કે, એવી આશીર્ણી પણ મારાજ નામ
વાસોછે, ને મોહલાતુ નામની એક સરખું છે એમ વીચાર કરતા
પોતાના ધરના દરવાજા પાસે આવી લાગો ને દરવાજો ઠોકી
કેહવા લાગ્યો જરા દરવાજો ઉગાડો કે એક ગરીબ મુસાફર તમા
રા ઘેર મહેમાન આવ્યોછે, એ વખતે રાત પણ પડી હતી, એટ
લામાં ધણી દાસીએ આવીને કહીયું ને, મીઆ સાહેબ હમા
રા ઘેરનો માલકતો આજે સફરે ગયાછે, પણ તમા ખુશીથી મ
કાનમાં પધારો, કોઈ રીતે બેચેન થશો નહી. આવા વચ્ચન દાસી
ના સામલીને આશીર્ણી મનમાં કેહવા લાગો કે, દરેક જગાપર
ખરાખર મારા ઘેર જેવાજ જોવામાં આવેછે. મને એમ ભાસે
છે કે, જેવા હું સફરે નીકલેલ છું, તેવા તેપણ નીકલીઓ હશે
નહી વાર ! મારા ધરના નમુના માફક આ ધર પણ દીસેછે, એ
વા વીચાર કરી દીવાનખાનામાં જઈ બેઠો. આવેલાએ દાસી દી
વા લાવી, જોયછે તો મુસાફર તો નથી, પણ મીઆ પોતેજ પંચા
રેલછે, એ ચમતકાર જોઈ પોતાની સેઠાણીને કેહેવા લાગી કે, મહે
માન તો કોઈ નથી આવીઓ પણ આપણાજ મીઆ સાહેબ પંચા
રીઆછે. એ સાંભલીને ખીખી સાહેબ આશીર્ણીની કેહવા લાગી ને,
અરે દાસી તું મુરખછે, કેમકે જો મારાજ મીઆ સાહેબ હોય
તો, શું કામ બહાર બેસી રહે, મારી પાસે કેમ ન આવે ! એ
બાપડો મુશીબતનો મારીઓ, કોણ જાણે કીયા ઠેકાણે ભટકતો
હશે, માટે મારા ઉપર શુ તુ તોહમત લગાડવા ઇછે છે નહી વાર !
આજ કંઠણ સુખન સાંભલીને, દાસી તો ચુપકીદી પકડી ઉભી થઈ
રહી. આ વખતે ખીખીએ દાસીને બોલી કે, મીઠા ચાવન ને
મલાઈ, તેને વાસતે તું લઈ જા, કે જોયી તેની જાણે કે, હું કોઈ
આશીર્ણીઆને તયાં, મહેમાન દાખલ રહીઓ હતો, એવું કહીને
તેની પાસે આવતાં માફક્યું, તે આજાને જોઈને સમજાવ્યો કે,
આ આજુ મારા પોતાંકા ઘર જવું લાગેછે, કેવી કીસમત મારી છે.

મીસરો.

“હક શકર આરેકો દેતા હ્યે શકર”

કેહવતછે કે “ સાકરના ખાનારને, ખુદ સાકરજ ખવાડેછે.
મીસરો.

“ બેનવાયા તુરા ખુદ રીઝકે હવાએ મેકે હર

“તુને આરામથી ખુદ રીઝક આપેછે.” ફરીથી દાસીએ
એક કાતી નજરથી જોયું, તો અરેખર મીયા સાહેબ નજરે પડ્યા
તરે તે દાસી પોતાની ધર ધણી આણીને કેહવા લાગી કે, બાહ
સાહેબ તમે મને મારીને, કટકા કરી નાખશો તોખી હું અહં કહું
છું જો, આ તો આપણેજ મીઆ સાહેબ છે. શ્રેઠાણી કેહવા લાગી
કે જો, શ્રેઠ હસે તો હવે માલમ પડશે એમ કહીને દરવાજાની ફાટ
ખાંધી જોએછે તો મીઆ સાહેબ જવા આવના આલામો જોયા,
તારે યુપયુપ મીઆની પછાડી ઉભી ને અરેખર જોઈ લીધા તાર
બાદ તેની પીઠ આંપવા લાગી. ને બોલી અરે હમ અકલ, તુ તો
મુસાફરી કરવા નીકલ્યો હતો, ને પાછો બઠકી ધરે કેમ આવીએ ?
સવારના નીકલેલા બુલો પડીએ, તે સાંજરે ઘેર આવ્યો, તો
તેનું બુલો પડેલા કહી ચકચું ? આવા ઝેર જવા બોલ, પોતા
ની બાહડીના સામણી બોલ્યો જોતું એજ માફક મારા પીછો
પકડશે, તો મારાથી મુસાફરી નહી ચવાની.

શબ્દો.

એ સુનકર સખુત જને પારસા,
ભગો કેહને તું સખત હએ બેહયા.
સફર તુ કરેગા ન હરગીજ કહી,
રહેગા તું કીખલે નુમાસા યહી.
જો માહજુર હોતા ન અહસા વોહ હેઝ,
તો જોર ન કેહતી ઉસે બે તમીજ.

આ સાંબલીઆ બાદ પાક દામનવાલી તેની ઝોરને કહીયું
કે તુ જો માહોટો બે હયાછે, અને તું સફર કોઇ ડેકાણે કરનાર
નથી, ને કીખલે નુમા માફક અહીં આજ બમતો રહેસે.

નકુલ.

એક દીવસે આશીણી અશીમ લેવા માટે દુકાને ગયો, ત્યાં
થી વેચતો અમલ લેઈ, પોતાની આદત પરમાને માવો ખાઈ ગયો.

ઐશ્વર્યમાં પેલા અશ્વિણ વેચનારે ઉભાસી આધી, તેથી તેના અમલ ઉતરી ગયો, ત્યારે બોલ્યો કે અરે દુશ્ન ખીજો માવો આપ તેણે ખીજો આપ્યો તે આધી, ને પાછી ખી તેણે ઊભાસી આધી તેથી ખીજી વખતે ખી નીશા ઉતરી ગયો, ને તેથી ધણોજ ચીરગાઈ થીજી વાર અમલ વેચતું તેની પાસેથી સેધને આપ્યું, તારે જાણી જુજીને ઉભાસી અમલ વેચનારે આધી તે જોઈને ઐશ્વર્ય કમર મથેની તરવાર જેચીને, પતવારમાં તેના દુકડે દુકડા બતાવીઆ, એ જોઈ એ રજપૂત બચાને સીપાઈઓએ પકડી રાજ સામે ઉભો કીધો તારે રાજને તેણે અરે અરે બનેલી વાત કહી, જે સાંબલી તેની તક્સીર રાજએ માફ કીધી, કેમકે જાણી જુજી તેને અતિથે ચીરગાવીઓ, તેથીજ તેને કાપી નાખીઓ, કે દુશ્નથી કોઈ વીણા કારણ અતિથે જીવનમ કરે, વેા પછે ચીર કપાવે ફોફરમાં, એમાં શું કુજીતું જોઈએ ?

નકલ.

એક દીવસ એક અશ્વિણી ખુશીમા બેસીને પોતાની ઓરતને રહેવા લાગો કે આજે ખુબ દુધ ગરમ કરીને સાકર મસાસો નાખી બાસુંદી જેવો અડધો મણ ઉકાલી રાખજે, એક જ આજ ગતે અરેખરી ચમનખાજી, તાગ જનમમાં જોઈ હશે તહીં એવી હું દેખાડીશ. માટે આજની તક તારા હાથે જવા રહશમાં. આ બોલવું સાંબલી તેની ઓરત વીચારમાં પડી કે, આજે એ શું ચમન કરનાર છે ? ઓરતે તે સગલું હુકમ માફક તયારી કરી ગાખી, એવામાં અશ્વિણી ખુબ બની હતી પધારીઆ, ને બહેરમાજ માજ મંજા કરવા લાગો.

તેથી તેની બેરી ચીરગાઈને ગાળો બાંડવા લાગી પડોસણે સાંબલીને પોતાના ધણીને વીચારથી કેહવથી તેખી જીવો રહી, તેમની સરવ ગમત જોઈને. વીચારમાં પડીઓ કે આ બેવકુફ દેખાવમા નબળો છે, કેહના તારમાં પોતાની વગાઈ કેવી હાંકે છે, કે મરદ બચો તે હુંજ છું, ને ખીજા બધા ના કહતાન છે, તહી વર ? એક દીવસે બે પડોસણે ખુબ લડી, ને એક ખીજાના

ધુપા ચીના હાગા પાડ્યા, તેમ એક ખીજામા ધુ યા ધણું પણ ને
 શરરમ રાંડોને લાજ વચ્ચાવે. આમાં પેલી પાડોસણ નાણી આ
 વચ્ચે. તેણે પોતાની રાંડનો ચોરસો જાલી ધરમાં ખંધ કરી. અ
 શીણીની ઓરતને પાસે જઈ, તેના ચોરસો પકડી તેના ધરમાં મેલ
 જઈ, કેહવા લાગો કે રાંડ થુ તું અમને અશીણી બશીણી સમજે
 છે કે કેમ ? મારી વહ સાથે વઢવાડ કરીશ તો. જમીનમાં ગાલી
 નાખીશ. ને તારા હેમાંયતી અશીણીનેખી નોંધ સંઈશ. આ
 બતાવ બનીઆ બાદ એક કલાકે, ગામમાંથી અશીણી પોતાને બે
 આંખો, ને જાય છે તો ચોરસો વીખરી ગયેલા અને પોદે
 પોદે રહે, અશીણી પુછ્યો આને આમ કેમ કરે છે, થુ ભુત
 ડાકણ વલગીછે કે કેમ ? ઓરતે કહીયું મુઆ બાઇલા તાગમાં
 નાર હોય તો જ મુઆ, આપણા પડોસીને જઈને દેખાડ કે જેણે
 તારા ભવતા બેઠે પોતાની ધણીઆણી માફક મારી ચોરસો જા
 લી કહીયું કે, તને બોંયમા ગાલી નાખીશ જ તાગ અશીણી હેમા
 યતીને માફક, આ બોંયમા સાંભલી તેને ખુબ રીશ ચઢી. જેના
 અવેશમાં તેનુ અમલ ઉતરી ગયું. તેથી ખુબ અમલ ઘોળી પી
 ધા પછી. પડોસીના ધરમા જઈ, તે પડોસીને જાલી હજ એડ
 વાની લોઠાની સલી તેના બે હાથમાં બેડીની માફક ઠોકી, તેની
 નજર સામે તેની ઓરતને એવી તો ગમત અપાડી કે, આખી
 ઊમર બરમાં યાદ રહેશે. આવી જખરજસતીથી તે ઓરત
 બેબાન અને ધણીજ હેરાન થવા લાગી, તેના ધણી તો
 નાચાગ બેડીથી થયો, પણ બેસાડેલી બેડી કોઈ હુવારથી પણ
 નીકસે નહીં, તે કાઢવા ધણા એયતન કીધા ને ધણા શુગ મા
 લુએ બોલાવીઆ, પણ જરા સલી જાંચી યાય નહીં. મજબૂત
 જાડો લોખંડનો હથોઆર બેવડો થએલા, કે જેમાં હાથપગો કેદ
 થયાછે તેમાંથી મુક્ત કરવા કોઈની હોંમત ચાલે નહી. અંતે
 એ ફરીઆદ રાજને કાને ગઈ, તારે રાજ તે જાગોએ જોવા પ
 ધારીઓ, સરવ બનેલી વીગતોથી પોતે વાડેક થઈ ખુબ હસવા
 લાગો ને કેહવા લાગોને તું માગ શુરા રજપુતને કીનારે પડીઓ
 ને તેની તે ખુબ તકસીર કરેલછે, તારેજ તને આવી સજા આ
 પાડે. કેહવા ખાતર તેને અરજ કરે તે જો એમાંથી તને મુક્ત કરે

તો બલે, પાણુ ખીજ કાઢતી મુકત કરવાની તાકત નથી. એ મા
ફક ફકીને અફીણીને ઘેર ગળજી પધારી આ, તે જોઈ તેની આ
ગતે આસન આવીયું, ને તેનો પતી રાગનો નોકર હતો એટ
લે હાથ જોડી સામો ઉભો. ગળ કેહજી લાગો કે એ સું
જીલમ કરીએછે ? મારી આઘા છે કે તુ તેને હવે મુકત કર. કે
તે જીંદગી ભરમાં તને યાદ કરશે. આ મોલતુ શંભલીને રાગના
પગે પડ્યો ને પડોસીને ઈંચકી આગુયો, ને રાગની જીતી ચાર મ
ખત મારી આ બાદ, અતીશે દોષીરૂઠ થઈ વજોડી સહીઓ તોડી
નાખી છુગે કીધો. આથી ને શરમાઈ ને ને પગે પડીઓ. ને કેહવા
લાગો કે અફીણી આવા બલવાન હોયછે, તેની આજે મને
આવરી થઈ છે તે માફકતી ખાતરી કાઢતીથી થશે નહી

નંકન.

એક અફીણી દીવાના નેપો હતો, તેમજ તેનો નોકરની
તેનાજ નેપો હતો ! એક દિવસે ઘેડા-ધર રક્તર-દર્દી મુસાફર
એ ચાલીઓ એવામાં, રક્તે જતાં એક ખાલી ઉજડ એક
નજરે પડીયો, તીઆં ઉતરી કસુંબો કાઢીને પીધો, ને ઉપરયો
જાગો ખાવા લાગીઓ, ને ઘેડાનીની એક આડ સાથે બાંધી
આર નાખીઓ. જર નીશા પાણીથી ફારેગ થયો, તવારે નોકરને
કેહવા લાગોકે મુસાફરીના અંદર કંઈ જાણુસ બુલી જઈશમાં, તે વારે
આકરે ફકીયું કે શેઠજી તમારી પાસે અફીણની દાખડી, ને મારી
પાસે હુકાની નહી, ને કોલસાની થેલીછે, તેમાં હું શું બુલી જ
વાનો વાર ? હાલમાં એવી તો કંઈ ચીજ નથી, કે જે હું બુલી
જાઉં, પછેની વાત ખુદા જાણે.

શુએર.

કુજ અબી આઈસા નીશાબી તો નહી,

બુલ જાએ ચીજકો જોહર કંહી.

એમ કહી ખીજે દીને સવારમાં, નીશા પાણી કરી આમ
વા માંડીયું, ને ઘેડાને તો તયાંજ આડ સાથે બાંધી પીસરી ગયે
થોડી મંજલ કાપીઆ બાદ સોદાગર પૂછ્યો, અબયા કંઈ સરી તો

